

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

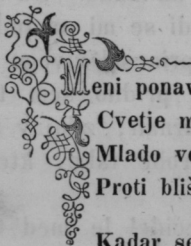
Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta pa 1 gold. 30 kr. nov. dn.

Tečaj III. V Ljubljani 15. januarja 1863. List 2.

VESELJE UČITELJEVO.

Meni ponavlja se vedno čas mladi,
Cvetje mladostno me zmir veselí;
Mlado veselje z otroci me brati,
Proti bliščijo mi čiste oči.

Kadar se dušne raztezajo krila,
Pervič, da same na kviško zleté, —
Jaz odvezujem njih npravne vezila,
Ž njimi raduje se moje sercé.

Dalje ko duha obzor se odkriva;
Zvezda za zvezdo, mogočni ves svet,
Ko se mu vnema zavest oživljiva, —
V sercu globoko sem sladko preget.

Skoro pozabim, da čas se mi stara,
Skerb in težava da še mi proti;
Zabim, da sreča kej za me ne mara,
Sreča mladostna me sama živi.

Ni planine brez doline.

Tako je zdihnil iz doline svojih solzá „Učiteljski Tovarš“ v prvem listu svojega tretjega tečaja, pred ko ne — iz lastne britke skušnje. Ali ni čudo. Sej se učiteljem samim ne godí kej dobro, kako se će bolje goditi učiteljskemu tovaršu? — Že mi vidimo in skusimo marsikaj britkega — mi, ki smo na mestu; kako bi ne vidil in ne skusil ti, ki hodiš sem ter tje po svetu, — hodiš tolikrat vkreber, tolikrat navdol, in ne prazen, ampak s tovorom, in s kacim! — Sedanji čas, čas hitrega olikovanja in urnega napredovanja, kedar gre vse le v naglici in po železnici, sploh ni kej prijazen tovornikom, kako će biti tebi? Pa, sej nisi tovornik, sej ne tovariš, ampak si tovarš, po nekterih tovariš ali celó tovaruš (kake rojenice so pač bile pri tvojem začetji, da so ti tako ime prisodile?), in tovar, to je roba, blago. Ti torej tovariš ali si tovarš, tovar nosiš, robo, razno robo iz raznih tovarnic. V ktere tovarne si doslej zahajal, sicer ne vem na tanko. Da ljubljanska sladkornica stoji, je sploh znano. Zdi se mi pa tudi, da nam iz slavne idrijske tovarne nikoli nisi prinesel živega srebra ali vsaj cinobra. Tako ni prav. Hodi le pridno sem ter tje po slovenskih in bližnjih slovanskih tovarnah, zdaj v to, zdaj v uno, in donašaj nam različne robe, robe take, ktera se res imenovati sme blago.

Sejm za tvoje blago je vsaj večidel le med učeni in učenci, in ti — skorej bi rekel — presneti tovarš, ne da bi iskal gospodom učnikom vkrasti se v serce, še le vedno razkazuješ njih težavne dolžnosti, in grajaš njih djanje in nehanje in časih celó glasno! Ali se je po tem mar čuditi, da nekteri, zlasti kar je preomikanih, ne marajo kej za te? In ti, res tovarski „Tovarš“! ne da bi skušal učencem se prikupiti, še le vseskozi jim naloge tovariš in tovariš, da si jim velikrat velika nadloga. Bodi pametin in poslušaj moj svet: „Imej kačjo razumnost pa golobjo krotkost“. Ti praviš: „Ni planine brez doline“ t. j: Ni učiteljev brez učencev; jest pa tudi pravim: „Ni doline brez planine“ t. j: „Ni učencev brez učiteljev“. Bodi pametin in strezi obema. Pa ne, da bi me napak razumel; ne — da bi imel kačjo razumnost le do učiteljev, golobjo krotkost pa le do učencev; temuč oboje imej do obeh, in objemali te bodo, kakor pravi Hrovat naš

brat — o b i e r u č k e t. j. : z o b e m a r o k a m a — u č i t e l j i i n u č e n c i. T o t i s v e t u j e i n v o š i i z d o l i n e s v o j e g a s e r c a Milko.

Koliko moči do mladosti ima zgodnje soznanje lepoznanstva, in kakšne dolžnosti izvirajo iz tega za odgojitelja in jezikoslovnega učenika.

(Dalje.)

Kakor branje koristno pripomore, da izrazujemo svoje misli pismeno in ustmeno, ravno tako je pa tudi zelo pospešno za pravopisje. Za pravopisje je vaja prva in poglavitna reč. S tim da mnogo beremo, si vtisnemo prave podobe besed in se jih naučimo prav pisati. Ženske se zelo rade pregreše zoper pravopisje, ker se premalo vadijo; ktere pa veliko romanov beró, pa večidel pravilnejše pišejo. Tako je sploh. Branje tedaj koristi mladosti, da se ložeje in brez navadnih vodil nauči pravopisja.

Tudi je mogoče, da branje lepoznanjskih spisov mladosti tudi drugače koristi. Sicer te koristi niso tako splošne, kakor ravno popred naštete, ampak se ravnajo po osebnosti, t. j. takšne ljudi, ki imajo takšne dušne zmožnosti, doletijo te koristi.

Dandanašnji svet tirja, da človek od vsake reči vé kaj povedati. Obrajtan je tisti, ki zna povesti prav živo in iskreno pripovedovati. To pa zgovoren bedak bolje zna, kakor človek, ki premišljuje. V romanih je pa od vsake reči nekaj. Tam je zgodovina, tu zemljopisje, tam zopet modroslovje; in ne more drugače biti, nekaj že ostane.

V romanih je zgodovina. Ali večidel pri vseh romanih je zgodovina le zavoljo romana; in pisatelj zgodovinsko resnico po svoje preobrača, prenareja in pači, kakor se mu ravno prileže; zgodovinske osebe so potem vse drugačne, kakor je resnično; čuda, da se mertvi po grobeh ne vzdigujejo.

Naj bo že kakor hoče, zgodovinski roman je silno mikaven, ker izmišljeno reč s plajšem resnice pogerne, in zato ga tudi tako radi beró. Pa tudi do mladosti ima veliko moči; marsikteri zavoljo tega veselje do zgodovine dobí, ker živa podoba se serca mladih ljudi veliko bolj prime, kakor časoslovski odlomki, v katerih je prvi nauk. Ravno tako je z romani, v

kterih se popisujejo ptuje šege in navade. Vtegnejo namreč veselje do vednost obuditi, in marsikteri reči kaj pripomoči.

Ne dá se tajiti, da zgodnje branje more talent *) zbuditi in zaberniti. Skoraj vsi imenitni pesniki so zgodaj začeli brati, ne le to, kar so stari pisali, temuč posebno dela svojega časa. Kar so v mladosti sanjali, ali kar so le nekako čutili, doveršili so pozneje. Kakor zidarski umetnik poslopje, preden ga stavi, v svojem duhu ima, tako nosimo stavbo našega življenja že poprej v sanjah mladosti, in sanjač razloči se od velikega moža le v tem, da nima moči in sreče izpeljati tega, kar si je v duhu predstavljal. V tem obziru more zgodnje branje marsikaj dobrega zbuditi.

Vidimo tedaj, da zgodnje branje in soznanje z lepoznanstvom djansko koristi, ali pa koristiti more; poglejmo pa še, kako takšno branje velikrat škoduje in lepo dušo mladega človeka otamnuje.

Naj popred poglejmo, kakšno moč ima branje romanov in takšnih spisov do naše mladosti, kar zadeva nravo.

Veljavni možje so večkrat hotli terditi, da branje romanov v zadevi nrave kaj malega škoduje in da se več pripoveduje, kakor je res. Akoravno kdo kaj takšnega sam od sebe terditi more, pa vendar sploh ne veljá in tudi ni res. Od posameznega more kaj takega veljati. Veliko premore tukaj domača izreja, še več pa osebnost posameznega človeka. Nekterim, ki so od začetka romane kar požirali, gnjusijo se jim pozneje tako, da bi jih nihče ne pripravil, da bi jih zopet brali.

Nepopačene otroke, t. j. take, ki so izrejeni v tihi domači hiši, ki ne poznajo sveta in njegovih razvad, ki imajo pri bogaboječih starših lep izgled, ne bode tako branje ravno škodljivo vnemalo. Za tistega pa, ki je svojo prvo nedolžnost zgubil, in ki si prizadeva izduhtati reči, ktere sramožljivost pokriva, so take bukve tako škodljive kakor ogenj v streho. Koliko jih je že prvi greh pri branju romanov storilo, ker sedaj preklinjajo tisto uro, ko so bili tako nesrečni in roman v roke dobili. Kako lahko se v naših časih otroške serca pokvarijo! In ker se v romanih nečista pregreha tako brez ovinka in naravnost pripoveduje in še hvali zraven, ali se je potem

*) „Talent“ ni slovenska, ne nemška beseda; ako jo sme rabiti Nemeč, zakaj pa mi ne?

čuditi, ako se pri nedolžnem nečisti ogenj vname, od kterega se ne vé, kdaj bo ugasnil. Pohujšanje sicer mora priti, ali gorje človeku, po kterem pride. In dalj časa, ko mladost ne pozná razločnih skrivnost, boljše je za njo, bolj se druge dušne moči razvijajo, ker je domišljija čista in nedolžna.

Take bukve pa mladost ložeje dobi v roke, kakor si človek misliti more, in od vseh takih spisov, ki niso spisani s čistim sramožljivim peresom, se more terditi, da mladino pačijo. Mračno je toliko bolj vabljivo in se toliko globokeje duha prime, kolikor zunanje okoliščine jasné, kar se je na tihem kuhalo, in poželjivosti, ki v človeku spi, se nevarna pot pokaže. Slovenska muza je bila, hvala Bogu! do sedaj sramožljiva, da bi le tudi za naprej takšna oštala! Ali čuditi se moremo, da že skoro vsaka novela v nekterih naših časnikih mora osoljena biti s tisto rečjo, kar pesniki imenujejo čisto ljubezen; keršanska nrava pa take dela drugače imenuje; ne vem ali je ljudski okus tako popačen, da se zdi zanimivo in zabavnato, kar ni s slastjo mesene ljubezni postrupeno, ali pa pisatelji drugega pisati ne znajo kakor od mesene ljubezni. Za nauk iz takih novel se pač malokdo zmeni, ker zadej prikima, potem ko je že vse drugo porabljeno, in se trudni duh za nič ne zmeni. Predmet novel naj bi se jemal iz domačega življenja, in namesto tiste mesene ljubezni, ki mlade ljudi malokdaj osreči, naj bi se rajše opisovala druga ljubezen — ljubezen staršev do otrok, prijatlov med sabo i. t. d. Menim, da je takšna ljubezen vendar toliko vredna kakor tisto, kar pesnik imenuje čisto (?), sveto (!) ljubezen. Mladi ljudje prebiravši novele morajo poslednjič misliti, da mora vsak mladeneč zaljubljen biti, in da ni lepšega in goršega predmeta za pesmi in novele, kakor telesna ljubezen. Greh pa ostane greh, akoravno bi ga ves svet drugače imenoval. Oslepljeno ljudstvo pa ne spozná, da pisatelji zato pišejo, ker jih plačujejo, nesramne reči pa zato natiskujejo, da ložeje svojo šaro poprodajó. Vsak večji dunajski list ima v svojem lepoznavskem delu kakšen roman, se vé da ne keršanskega.

Berzdaj svojo domišljijo in gospoduj čez njo, namesto, da bi ona gospodovala, in zaperl si vrata grehu. Živa domišljija človeku reči, po kterih hrepení, lepše in prijetniše dela, kakor so v resnici, in to nas omami, da ne prevdarimo nasledkov izvirajočih iz naših djanj, da ne ravnamo po zapovedih

vere. Ker pa prezgodnje branje lepoznanških spisov domišljijo prav živo razdražuje, pamet pa zanemarja, očitno je tedaj, da se mladost, ki prezgodaj bere take spise, ložeje dá zapeljati.

Kaj pa škoduje roman kar versko prepričanje zadeva?

V romanu se pisatelju naj lepša prilika ponuja, da samega sebe pokaže, kakšen je. Ni ji misli tako neslane, da bi je tam kateri sebi ne podtaknil. Iz tega namena izvolijo si pisatelji romane, da ložeje svetu pokažejo, kaj da mislijo in kakšni da so. Ker je pa vera naj svetejše, kar zamore ubogega človeka navduševati, je pač naravno in v romanu neogibljivo potrebno, da se večkrat v misel vzame in pretresuje. Posebno se to lahko zgodi pri historičnih romanih. Kolikor bolj viharne so časi, kolikor bolj se verske stranke razločujejo, toliko več verskega blaga donajajo romani in se za svojo stranko potegujejo. Ko bi bili tedaj romani v keršanskem duhu spisani, bi gotovo mladega človeka, po keršansko izrejenega v veri poterdili. Kaj pa če niso? Ali bo mlad, neskušen človek spoznal zvijačo svojega sovražnika, ki ga hoče pripraviti ob naj dražje blago — ob vero? lepe besede se bodo njegovega serca prijele, zbujena domišljija bode pa jim pot pripravljala. Vnemarnost (indifferentismus) je skoraj naj manjši zleg, ki izvira iz takega branja. Ta vnemarnost se pa kaj lahko spreverže v popolnoma nejevero, kar vsak lahko razumé.

Ako tedaj branje lepoznanstva človeku vzame naj boljšo pomoč na zemeljskem popotovanju, ako ga časno in večno nesrečnega storiti more, njemu pa malokdaj more to nadomestiti. Sploh se more terditi, da takšno branje zmanjšuje dušno krepost; namesto nje nastopuje mehkužna omahljivost. Duh premišljuje igrače razbujene domišljije; navadi se premišljevatil priljubljene reči, in tako zgubi vso spretnost in izvirnost, ker mehkega serca se vse prime, kar romani donajajo.

Naj bolj škodljivo je, da mladost bere brez namena zato, da le bere. Dušne moči, ki bi imele obrnjene biti na branje, je že roman vse zase porabil in potrosil. Mladeneč je dušno in telesno zdelan, kar ne more drugače biti, ker je bila domišljija posebno izbujena. Mladi ljudje, ki beró zgodaj lepoznanstvo brez pravega napeljevanja, bodo se slabeje učili od drugih, ker manjka jim potrebne paznosti in sposobnosti. Kdor si je želodec popačil s sladkarijami in lizarijami, dišala mu ne bo domača hrana; kdor se je pa navadil sa-

njati pri lepoznavanskih spisih, ne bo se rad učil resnobne reči. To je pa toliko bolj treba pomisliti, ker branje takih bukev naraste v strast, ktera je toliko večja, kolikor bolj se jistreže.

Terdili smo, da romanov gladovni se manj nauči, kakor drugi, in to hočemo še bolj na tanko razložiti, dasiravno smo že dosti od tega govorili.

(Dalje prih.)

Nekaj o dolžnostih učiteljevih zastran cerkve in službe božje.*)

(Dalje.)

Učitelj ali prav za prav odgojitelj mora tedaj, kar se samo po sebi vé, mladega človeka ne le samo merzlo podučevati, temuč tudi — zrejati. Nauči se tudi marsiktera žival te ali une umetnosti. — Je pa li to človeku dovolj? — Ali človek ni veliko imenitnejši od živali? „In Bog je človeka po svoji podobi vstvaril; po podobi božji ga je vstvaril.“ (1. Mojz. 1, 27.) Ker je Bog človeka vstvaril po svoji božji podobi in za gospodarja celega sveta, kako imenitne dolžnosti imaš tedaj ti, dragi tovarš moj, do naj imenitnejše stvari božje — do otroka! Nikar jih ne zanemarjaj nikoli in nikjer! Ne misli, da spolnuješ že vse svoje dolžnosti, ako otroka le v šolski izbi še tako lepo učiš in vadiš, zunaj šole pa se ne zмениš nič več zanj! Kaj pomaga človeku, ako še toliko vé in zná, ako pa ni zraven tudi bogoljuben in ima, če tudi ne precej, slabo ali popačeno, pa saj — gluho serce? Revež, nesrečnež je na duši in telesu! Zakaj človeku, ki mu ni nič svetega, tudi nikakoršna pregreha ni prevelika. Serce njegovo je neobčutljivo ali gluho in ustavlja se vsem opominjanjem svoje vesti, ktero si tudi kmali zamori. —

Ni toraj dosti, ako učitelj učencem svojim samo um bistri! On mora tudi — in to je poglobitni del vsih dolžnosti učiteljevih — njihove serca zlahtniti. On jih mora k pobožnosti napeljevati in skerbeti, da Boga zmiraj bolj in bolj ljubijo, ga povsod in vselej prav časté in vse, kar je božjega in svetega, tudi spoštujejo. Vse njegovo podučevanje, vsa njegova odreja naj bode v duhu keršanskem; vse naj izvira iz prave žive in

*) V 1. listu, na 7. strani v 4. versti od zgoraj namesto: in v 32. listu, naj se bere: in v 23. in 24. listu.

serčne ljubezni do Boga in do bližnjiga. Bog naj mu bode prvi in zadnji namen; in kakor sonce svoje mile in oživljive žarke razpošilja vsem stvarjem, ki ga obdajajo in se v njegovih mili svitlobi in gorkoti radujejo, tako mora tudi učitelj vse svoje podučevanje izpeljevati od Boga, in vse misli in želje učencov svojih zopet nazaj vračevati k Bogu, ki je pravo nebeško sonce vsem dušam. — On mora iz učencov svojih, ki mu pridejo v šolo kakor sirovi divjaki, sčasoma zrediti pametne in resnično pobožne ljudi, ki po keršanski mislijo, čutijo in ravnajo. To je tvoja lepa pa tudi edina naloga, dragi moj!

Te naloge pa nikakor ne moreš izveršiti samo z besedo med ozkimi stenami šolske izbe. Ne! ampak ti se je moraš drugače poprijeti.

„Longum est iter per praecepta, breve et efficax per exempla“! piše že štari rimski učitelj Seneka (Seneca Ep. 6.). To je: „Dolga je pot (podučevanja) po vodilih, kratka pa in gotova po izgledivih!“ In ozri se le nazaj na vzor ali popolni izgled vseh učiteljev, na našega nebeškega učenika in odrešenika — Jezusa Kristusa! Kako in kje je on učil? Kristus je učil ne le z besedo, temuč tudi s svojimi lastnimi izgledi. On je učil v stanicah, v shodnicah ali sinagogah, v tempeljnu, večkrat pa tudi pod milim nebom. On je učil povsod, kjer je ljudi in primerno priložnost našel. Tudi ti, dragi moj, se po tem lepem svetem vzoru ravnaj; tudi ti povsod uči! In če hočeš svoje podučevanje in odgojevanje v duhu keršanskem osnovati in koristno pospeševati, v resnici ne najdeš za to primernejšega kraja in lepše priložnosti, kakor v cerkvi. Tukaj ne bodeš le otrokom jako koristil, temuč tudi odraščnim ljudem, ki bodo vidili lepo vedenje učitelja in njegovih učencov. To jim bode globoko v serca segalo, in, če je bil kdo izmed njih poprej tudi nemaren, se ti bode, ko to vidi, sam od sebe prej ali slej gotovo tudi poboljšal. Tako bodeš po otrocih podučeval tudi odraščene. —

„Glej, jaz sim te najel, da mi bodeš plel, zatiral, obdeloval in sadil!“ (Jer. 1, 10.) Ne pozabi tedaj, kaj je tvoj poklic, in glej da bodeš, kakor zvest in zanesljiv pomagavec v velikem vinogradu Gospodovem, povsod, posebno pa v cerkvi resnično plel in zatiral vse nespodobnosti in brezbožne napake, — mlade serca svojih učencov pa obde-

loval in sadil vanje lepe cvetke prave žive in serčne pobožnosti! Ne pozabi pa tudi ne, da otroci se več navadijo po lepih izgledih, kakor pa po samih (praznih) besedah, ki jih večkrat že pozabijo še predenj is šole ali cerkve stopijo. Kaj mora tedaj učitelj storiti in kako začeti, da bi svoje lepe, pa tudi silo važne dolžnosti do mladine, njemu izročene, kar bi mu bilo mogoče, zvesto spolnoval?

(Dalje prih.)

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Dalje.)

Po drugih protestantiških deželah so že veliko prej spoznali, da je treba skerbeti za ljudsko odgojenje; spregledali so tudi, da so dolžni z nekdanjim cerkvenim premoženjem šole podpirati. Pervi sled nemških ljudskih šol najdemo na Virtemberškem. Razglašen je bil leta 1559. veliki cerkveni red, in poseben oddelek tega reda govori od nemških šol *); branje in pisanje bilo je le zavoljo katekizma; vse šolske bukve bile so le verske bukve. V šolo niso nobenega silili; vendar pa so ukazovali obiskovati nedeljske vaje v katekizmu. Učenik pa ni bil cerkvenik; bil je odgovoren le soseski. V cerkvenem redu na Saksonskem od leta 1580. je bil oddelek od nemških ljudskih šol skoraj ravno tega zapopadka kakor na Virtemberškem; vendar je bil učenik tudi cerkvenik.

Iz nekdanjega cerkvenega zavoda stavili so celó višje šole, ali pa so nekdanje zopet v življenje budili. Dasiravno se je od te strani veliko storilo za odgojenje ljudstva, vendar vse to ni bilo katoliški cerkvi v prid; po vseh teh šolah kovali so orožje, s katerim so napadali vse katoliško.

Med tem, ko se je to v zapadni Evropi godilo, bojeval se je še hujski sovražnik od vzhoda zoper katoliško omiko. L. 1453. je razpadlo gerško carstvo. Novo ljudstvo se je pogajalo za gospodarstvo sveta. Brezštevilne armade razlile so se kakor povodenj po keršanskih deželah. V dvestoletni vojski pokončane so bile brezštevilne mesta ter odgojišča za ljudsko izobraženje. Tisuč in tisuč odpeljanih je bilo v sužnost, veliko jih je, posebno na spodnji Donavi, vero zatajilo; še drugi so se

*) Noter do druge polovice 16. stoletja nahajamo povsod po mestih le latinske šole; zraven teh so pa bile tudi nemške šole za nekatere stanove. Pis.

zbirali po velikanskih soseskah, da bi branili samostalnost. Tedaj ni bilo med vojskinim hrupom misliti na drugo izobraženje, kakor na naj potrebníše podučevanje v veri, in te cveteče dežele postale so na pol barbarske.

(Dalje prih.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

I.

Učenec. Učim se slovenšine in rad bi se je naučil dobro, pa godí se mi tako, — kakor sem čul, da se je godilo nekđaj našim prednikom, da so jih učili eni tako, eni tako — da velikrat sam ne vem, kaj in kako! Ljubi moj „Tovarš“! ti hodiš sem ter tje po svetu, marsikaj skusiš, marsikaj vidiš, slišiš in pozveš lahko; povej mi časih kako reč povej, prašaj pri učnikih in drugod, in razjasni mi, zakaj ta tako piše, drugi drugač. Koj dans te primem, da mi povej, zakaj si v I. listu str. 3. pisal: „Učitelj učencom“ ó novem letu, — zakaj pa ne: „Učenik učencom“?

Tovarš. Za to, ker sem učiteljski tovarš, bi ti odgovoril lahko ob kratkem; toda sploh pravijo, da je mladina, zlasti šolska mladina naša nada, torej mi je clo ljubo, da se mi pridružiš, — in rad ti bom, kolikor morem, postregel, rad tudi drugej prašal in pozvedoval, ktera je prava, ktera pa ne. Prijel si me pa koj za pravo žilo v reči, v kateri se mi je že samemu tesna godila. Rekel sem nekđaj tistemu, ki druge uči ali podučuje, učenik, potlej učitelj, in sedaj hočejo nekteri po sili, naj mu rečem učnik.

U. Skorej smo se unidan na glas posmejali, ko je nekdo našega gospod učenika ogovoril: Učnik! Gospóda je pa rudeča spreletéla.

T. Sej je res nekako zaničljivo in zbadljivo to imenovanje; meni se vsaj tako zdí, in ogibal sem se ga dosihmal.

U. Ali je pa kje v navadi, ali govore tako v katerem kraji?

T. Precej sem že obhodil, pa nikjer še nisem slišal med ljudstvom tega imena, in tudi ne glási se lepó.

U. Zakaj so torej hotli nekteri premeniti ime učenik, ali ni dobro?

T. To so hotli nekteri za to, ker se je nekdam v starem slovenskem jeziku tistemu, ki se uči, reklo učenik, in se mu v nekterih bližnjih slovanskih še dans pravi.

U. Kaj ti poveš! Tedaj sem pa jest učenik; tega bi si še ne bil domišljeval. Kako pa so rekli tistemu, kateri uči ali podučuje?

T. Rekli so mu učitelj, in tako se je na tanko razločilo učitelj (magister) in učenik (discipulus), učiteljica (magistra) in učenica (discipula).

U. Kako na tanko je pač določila stara slovenčina!

T. Nič ne maraj; tudi nova ali sedanja slovenčina to dobro določi takole: Učenik (magister) in učencec (discipulus), učenica (magistra) in učenka (discipula).

U. Ali se pa dá skazati, de je pravo ime učenik za tistega, ki druge podučuje?

T. Dá se dá, in sicer prav lepo. Razlaga se iz priloga ali pa iz terpivnega deležja učen, t. j. taki, ki se je sam učil in zna, in s koncem — ik pomeni tistega, kateri sam učen druge uči (kakor latinski doctor iz doctus). In taki bi mógli učitelji biti.

U. Pač res lepo je to ime, in ako tudi niso učeni, jih pa opominja samo ime, naj se učé, da bodo — sami učeni — znali druge prav učiti.

T. Česar slovenska pisava ne more, pa izreka še bolje določi, ker drugač naglasuje učenik in učenica, drugač učencec in učénka. Enako bi se dalo razločiti mučenik in mučenica (cruciator), mučénec in mučénka (martyr), rešenik ali odrešenik in réšeneec itd. Razun teh imamo take oblike tudi v besedah: rojenice, sojenice, rojen list, plačan list, zahvaljena pesem in v družih iz terpivnega deležja pa z djavnim pomenom.

U. Ne vem, ali pomeni beseda učnik prav tistega, ki druge uči in podučuje?

T. Meni se zdi, da ne, ker učni, podučni se imenuje tisti, kateri ima učen ali podučevan biti in se rad uči, p. učni, podučni otroci.

U. Kaj pa, ko bi za besedo „štruftar“ vzeli ime „učnik“, in da bi ne delalo pomote, ko bi rekli njemu učnik, učnika, učencu, njegovemu pa učnik, učnika?

T. Kaj ti na misel ne pride!

U. Kako pa, da se bere časih učitelj, časih učitel?

T. To obliko imajo severni bratje naši, uno pa južni;

ker smo si pa južni bližej v jeziku, v govorjenji, torej pišejo sploh raji učitelj.

U. Pa nekteri se jezijo, kadar beró učitelja, in unkrat sem bral celó učiteljna; ali bi se smelo tako pisati?

T. Res je una oblika nekako pusta za slovensko uho, in mnogi imajo raji domačega, slovenskega prijatla kakor slovanskega prijatelja. Da se pa „učiteljna“ tudi sme pisati, posnamem iz tega, ker se je nekđaj reklo učiteljevi ženi ali tisti, ktera uči in podučuje, učiteljaica, in po priliki, kakor pravimo: aposteljna, rabeljna itd. Ako torej ohranimo obliko učitelj, se vjemamo lepo z nekdanjo slovenšino in z drugimi slovanskimi brati; pa tudi domača sedanja oblika učenik je lepa in dobra.

U. Zdaj vem, kaj mi je misliti od te različne pisave. Da se različno in vzajemno piše, tako je prav. **Z Bogom!**

Šolska roba.

Iz spisja. Izpišite iz teh le stavkov lastne, občne, tvarinske in skupne imena: Ameriko je najdel Kristof Kolumb. Sava je reka. V Idrii na Kranjskem kopljejo živo srebro. Čebele naberajo med. Ovca nam daje meso in volno. Svinec je težji od železa. Valvazor je Kranjsko popisal. Dunaj, Pariz in London so naj večje mesta v Evropi. Kopitar je bil učen Slovenec. Gospoda ne dela veliko z rokami. Germovje je nizko. Iz železa in jekla izdelujejo mnogo umetnih reči. Sveta Ciril in Metod sta oznanovala sveto vero po Slovenskem in Marskem. Naše dežele so bile že pod Rimljani kos stare Ilirije. Naj višja gora na Kranjskem je Triglav. Triglava se derži še drugo gorovje. Na Kranjskem pridelujejo vino, in delajo mezlan, sukno, sklode, lonca, sita. Poglavitna reka na Koroškem je Drava.

Koliko časa bi se potrebovalo, da bi se en bilion naštelo? Če bi kdo od 1 do 100 naštel v 1 minuti, bi naštel 6000 v 1. uri, 144.000 v 1. dnevu (v 24. urah), 1.008.000 v 1. tednu, 52.516.000 v 1. letu, tedaj 995.903.000.000 (kar še ni popolnoma en bilion) v 19.000 letih. Šteti pa bi mogel po noči in po dnevu, in velike števila bi mogel ravno tako hitro šteti kakor male.

Dobri izreki — zaklad za celo življenje.

Stari kmet Gradišar je bil vedno dobre volje. Doživel je že pet in sedemdeseto leto in dosti preterpel, in vendar ni nikoli nobeni človek slišal nevoljne besede iz njegovih ust. Tudi v naj večih križih in težavah je bil popolno vdan in miren. Njegov sosed mu enkrat reče: Ljubi starček, uči me, kako da bi bil miren in vesel pri vseh težavah tega življenja! Ako bi

bil jaz mogel toliko preterpeti, kolikor ste vi preterpeli, bi bil že davno na unem svetu. Starček odgovori mlademu sosedu, da je vsak človek pri vseh težavah in križih, ki ga zadevajo, lahko vdan in miren. Vendar mladi sosed ni s temi besedami zadovoljen, in še bolj tiši, da naj mu starček pové, kako je to mogoče.

„Če tedaj nočeš drugače, da ti to na tanko razložim,“ pravi starček, „poslušaj me: Ko sem bil še mlad, sem se naučil nekaj lepih izrekov, katerih sem se pri vseh svojih poznejih težavah in križih živo spominjal. Še nisem bil osem let star, ko nam je Bog ljubega očeta vzel k sebi iz mile domače hiše. Moja ljubeznjiva mati so me takrat jokaje učili moliti: „Ti, o Gospod! si naš oče in naš rešenik. Večno je tvoje ime!“ — Leto in dan potem so mi umerli tudi priserčna mati. Milo milo sem se solzil na njih gomili. Utolažil pa me je zopet lepi izrek, kterege so me naučili ranjca mati na smertni postelji, in šel sem miren s pokopališča domu misleč: „Moj oče in moja mati sta me zapustila; pa Gospod me bo milo sprejel.“

Kmali sem vidil, da je res tako. Pobožen in premožen sosed me je vzel k sebi za svojega otroka, in me je, Bog mu daj dobro! prav lepo odgojeval in prelepo za me skerbel. Ko sem odrastel in šel po svetu, mi je še skerbno naročal, rekoč: „Vse dni svojega življenja imej Boga pred očmi! Varuj se, da kdaj v greh ne privoliš in ne pustiš v nemar zapoved Gospoda svojega Boga! Hvali ga vsaki čas, in prosi ga, da naj vodi vse tvoje stopinje, in da bodo v njem storjeni vsi tvoji sklepi!“ (Tob. v 4. p. 6. in 20. v.) Ta lepi nauk mi je prinesel obilno blagoslova. Velikrat sem bil v priložnostih, da bi bil kaj hudega storil; pa vselej se mi je zdelo, kakor, da bi se mi bile zašeptale na uho te svarivne besede mojega pobožnega odgojitelja.

Že nekaj let se je steklo, in rad bi bil že v kakem stanovitnem stanu, kjer bi bil mogel bolj delati na božjo slavo in na srečo svojemu narodu; toda vselej je svet druge naprej in mene nazaj postavljal, in mi na zadnje še celó ni zaupal, ter me je vedno globokeje potiskal v tamnice. Revež pa vendar nisem obupal in sem se spominjal izreka, ki mi ga je enkrat neki dober prijatelj povedal: „Pri vseh zopernostih se to-

laži, in spolnui zvesto vse svoje dolžnosti; zakaj, kdor svojih dolžnost ne opravlja zvesto, kdo bi takemu pomagal?“

Pozneje sem bil vendar bolj srečen, in sicer toliko, da sem se oženil in veselo pričakoval boljših dni. Moja zakonska družica je bila podoba pobožne in dobre gospodinje. Bog nama je podelil edinega sinka, kateri je bil najno naj večje veselje na svetu. Tako je minulo nekaj let v presladkem miru. Pa naenkrat mi pokosí nemila smert mojo toliko drago ženico. Kolena so se mi šibile in serce se mi je tergálo, ko je zager-nil čérni grob moje priserčno družico. Vendar hitro se mi je žalost pomirila, ko sem se spómnil milih zadnjih besed blage ženke: „Vi zdaj žalujete; toda zopet vas bom vidila, in vaše serce se bo veselilo, in nihče vam ne bo vzel vašega veselja“.

Tudi še zadnji steber mojega upa in veselja se podere. Umerje mi kmali potem moj ljubi sin, moja edina prihodnja podpora. Mislil sem, da bom žalosti umerl, tako me je bolelo pri sercu. Preteklo je že precej časa, in nisem se še utolažil. Moje stanovanje, moje polje, lepi pisani travniki in zeleni gojzdi, nič me ni več veselilo. V sredi med vsemi ljudmi sem mislil, da sem sam in zapuščen; in lej! kar hitro se mi v podobi v duši izrek, na ktereга že dolgo nisem mislil: „Kteri solzni sejejo, bodo veseli želi“. In pri tej priči se mi je v duhu zdelo, kakor da bi bila prišla moja ljuba ranjka žena in mili sin v rajski svetlobi k meni in mi po velih licih solze brisala. Ta mila podoba me tudi zdaj še vedno obdaja in spremlja po vseh krajih mojega trudapolnega življenja.

Tako, ljubi mladi prijatelj, sem mislil in delal, da sem se vselej v vseh nemilih okolišinah miril in tolažil. Zapomni si: Dobri izreki — zaklad za celo življenje.“

O šolskih praznikih.

Delavec, ki se ves božji dan trudi in potí, hrepení, da bi se oddahnil in odpóčil. Če pa na svetu komu počitek dobro tekne, tekne gotovo učitelju, kteremu se nikdar dela ne manjka. Toda, žalibog! malokrat more učitelj vživati tečen počitek, kakorsnega je zaslužil. Neusmiljeni pregovor „denar, vladar“ ima povsod svoje pravice, naj

bolj pa pri učitelju. Srečen, presrečen je tedaj učitelj, ki more o šolskih praznikih nekoliko počiti brez sitnost in belih skerbí! Hvala Bogu! take šolske praznike prinesla mi je bogata pretekla jesen — prva iz med 15. moje učiteljije.

Pravijo, da je zdravo, če se človek veliko giblje zunaj na čistem zraku. Tako sem mislil tudi jaz, in sem šel popotovat po lepem Gorenskem tam,

Kjer Bistrice izvirajo
In čiste sape dihajo.

Človek je čudna stvar na svetu. Vedno ga nekaj žene, da bi bil rad prost; če pa je prost, pa še vedno misli, da ga še kaka vez derži, da ne more po svoje dihati. Tako se mi je zdelo, ko sem potovaje na Gorensko pripeljal se na vozu z lestvicami do mosta v Medvodah, ki je bil ravno razdert, ker so ga nekaj popravljali. Samotež sem se splazil čeznj; voznik s konjem in vozom pa je ostal na unem kraji, ktereга sem mogel poterpežljivo čakati, da so ga usmiljeni tesarji čez Soro pustili. Srečevali so me priljudni učenci iz šole preške. Prašal sem neko učenko, ali zna slovensko brati. „Naka“ mi reče punca, „k r a n j s k o znam!“ Pohvalim jo in ji potem naročim, da naj prosí gosp. učitelja, da bi jo naučili tudi slovensko brati. — Iz tega se vidi, da je potrebno, da učitelj učencem tudi razloži, kaj je k r a n j s k o, s l o v e n s k o, s l o v a n s k o, kako smo mi Kranjci, Slovenci in Slovani. (Gosp. dr. Bleiweis-ova „Krajska špraha“ vse to prav mično in dobro razjasnuje.)

V dveh urah potem pokaže se mi veličastni črni zvonik velike cerkve v Kranji. Ne morem povedati, kakšne čutila mi vselej v serce silijo, ko vidim Krajsko mesto. Zdi se mi nekako milo-domače, zraven pa zelo resnobno in zopet nekako dobro pri sercu. Milo-domače mi je zato, ker sem tukaj nekđaj kot deček hodil v šolo in preživljal naj nežnejše mladostne leta; resnobno pa mi je, ko se me poloti nekđajni šolski strah, kakoršnega sem občutil, ko so nam v ondotni šoli priprostim kmečkim dečkom nemšino s silo v glavo vbijali in nas zavoljo nje strahovali.

Še zdaj se mi milo stori, ko se spomnim, da sem mogel enkrat celo uro klečati, ker nisem mogel gladko za učiteljem reči: „Beim Addieren bedient man sich des Wörtchens u n d“. To se mi je težje in netečnejše zdelo, kakor da bi mogel pezdirdje na kruhu jesti. — Dobro in veselo pa se mi zdi, ko vidim sedajni črni Kranj v šolstvu vsega prerobenega: ljudsko šolo vse bolje osnovano, in zraven nje še štiri lepo vredjene gimnazijalne razrede. Komu bi se bilo moglo pred 30 leti kaj takega sanjati? — V Kranju prebiva zdaj tudi mnogo blagih serc, ki iskreno bijejo za naš mili narod in veseli napredek. — Šel sem tudi na Krajsko pokopališče in položil na predragi grob našega Prešerna lipov šopek. Oj, kako živo so mi igrale pred očmi tukaj upljive pesnikove besede:

„Vremena bodo Kranjcem se zjasnile,
Jim milše zvezde, kakor zdaj, sijale.“

(Dalje prih.)

S o n e t.

Kje je Emona, starodavno mesto?
Kje je junakov slavnih zdaj število?
Ki se pri bojih mnogih je borilo.
Hočem iskati domu mesto zvesto?

Naj kdo pregleda časov dolgo cesto,
Bo nad ostanki vidil tam gomilo,
Da se mogočne brambe krilo,
Bo spremenilo v groblje mesto.

Kakor gromeci blisk z oblakov šine,
Hraste na tla stoletne jezno meče,
Da v gnjilobi in na prahu mine,

Kdor le pri tebi išče prave sreče,
Svet! naj spominja se, da časno zgine —
Tu ne doseže želje hrepeneče.

Jože L. Mikeljnov.

N o v i c e.

Iz Slovenje Bistrice. Ljubi „Tovars!“ stara je navada, da k novemu letu tistim, koje ljubimo, kažemo svoje čutila; zato tudi mi, posebno mladi učitelji, se Ti zahvaljujemo za vse dobro, koje si nam v prešlem letu podelil. Posluhni pa tudi želje, želje ki izvirajo iz čistega prijateljskega serca, da nas boš v novem letu zopet po očtovsko podučeval. Tudi Tvojim častitim g. g. dopisnikom in bravcom vošimo, da bi jim Bog dal dolgo in srečno življenje, nam pa milost, da ostanemo vedno zvesti Bogu, cesarju in ljubi domovini. — Učitelji Slovenje bistriške dekanije smo namenjeni slavnemu deželnemu zboru poslati peticijo, da bi se šolski denar pri c. k. dačni vradnii odrajtoval. Prav bi bilo, ako bi bili vsi učitelji po Slovenskem enacih misli.

Franc Čeh, učitelj.

Iz Ljubljane. Naš novi časnik „N a p r e j“ je popolnoma vreden svojega lepega imena. Iz vseh njegovih dosedanjih listov se vidi, da so mu pred vsem drugim narodne učilnice globoko pri sercu, ter pravi, da brez teh ni upati boljše bodočnosti. Taka misel je gotovo naj lepše spricalo za vsaki časnik in vsakega domoljuba, ki ima za svoje geslo pravični „n a p r e j“. Slava! — Učiteljem in drugim šolskim prijatlom naznanjamo, da se pri vredništvu „Uč. Tovars!“ dobijo nekteri tečaji „Novic“ (l. 1843., 1846., 1847., 1848., 1851., 1852., 1853., 1854.) in tudi mnogo drugih lepoznanjskih in pedagogičnih nemških knjig prav po ceni.

P r e m e m b e v učiteljskem stanu.

V ljubljanski škofii: Zaterdagno so postavljeni g. g. učitelji: Anton Petrovič v Horjulu, Gregor Arko v Trebnem, Anton Ozink v Preski.

Listnica. G. L. P. v S. B.: Imamo poterdilo od 29. pret. m.; smo naročili, plačali in tudi spomnili, kakor ste pisali. — G. J. T. v N. 50 kr. smo prejeli, za letošnjo polovico pa še nič.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.